

AGATA MIREK

OBYCNOŚĆ SIÓSTR ZAKONNYCH W ŻYCIU KATOLICKIEGO UNIWERSYTETU LUBELSKIEGO W LATACH 1945-1989

W historię Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego i jego misję od samego początku była wpisana obecność sióstr zakonnych, które tworząc środowisko akademickie, były studentkami, nauczycielami akademickimi, pracownikami naukowymi, bibliotekarkami, jak również pracownikami administracji uniwersytetu, różnych jego agend, między innymi rektoratu, domu księży studentów, żeńskiego domu akademickiego, a także Towarzystwa Naukowego KUL oraz Towarzystwa Przyjaciół KUL.

SIOSTRY STUDENTKI

Antyzakonna polityka władz komunistycznych dotykała między innymi obszaru kształcenia zakonnice. Drogą zamierzoną i konsekwentnie realizowaną, mającą z czasem całkowicie wyeliminować siostry zakonne z życia społecznego, było utrudnienie, a wręcz uniemożliwienie zdobycia wykształcenia, podnoszenia kwalifikacji i uzyskiwania uprawnień zawodowych. Władze państwowe od początku lat 50. praktycznie zamknęły siostronom zakonnym możliwość kształcenia się w szkołach państwowych, i dotyczyło to zarówno szkół średnich, jak i wyższych. Z tego względu przez długie lata Katolicki Uniwersytet Lubelski (później też Akademia

Dr hab. AGATA MIREK, prof. KUL – Wydział Nauk Humanistycznych KUL, Ośrodek Badań nad Geografią Historyczną Kościoła w Polsce, koordynator projektu badawczego „Żeńskie zgromadzenia zakonne w PRL”; Al. Raławickie 14, 20-950 Lublin; e-mail: agatam@kul.pl

Teologii Katolickiej) był praktycznie jedyną wyższą uczelnią w PRL, gdzie zakonnice mogły studiować.

Pierwsze lata powojenne nie sprzyjały podejmowaniu przez siostry studiów akademickich. Zgromadzenia zakonne skupione były głównie na odbudowie zniszczonych domów i tworzeniu nowych placówek i dzieł apostołskich. Wykształcenie sióstr nie było jednak kwestią obojętną zarówno dla Kościoła, jak i dla samych zgromadzeń. Już podczas spotkania w Warszawie 7 maja 1947 r. wyższych przełożonych zakonnych z prymasem Augustem Hlondem poruszono problem kształcenia sióstr, stwierdzając, że około 50 procent nie posiada odpowiednich kwalifikacji¹. Dlatego najpierw prymas August Hlond, a potem Stefan Wyszyński już na jednym z pierwszych spotkań z wyższymi przełożonymi zakonów żeńskich zachęcali, czy wręcz obligowali wyższe przełożone generalne i prowincjalne do wysyłania sióstr na studia w Katolickim Uniwersytecie Lubelskim. Ci dwaj wybitni hierarchowie byli bowiem przeświadczeni, że prawdziwy rozkwit i pogłębienie życia zakonnego może nastąpić tylko wówczas, gdy rozwojowi duchowemu będzie jednocześnie towarzyszył rozwój intelektualny. Prymas Stefan Wyszyński nie tylko osobiście interesował się scholaryzacją w zakonach żeńskich, ale konsekwentnie rozliczał przełożone wyższe z realizacji tego polecenia, gdyż była to nie tylko jego osobista prośba, ale przede wszystkim zalecenie Stolicy Apostolskiej². W maju 1957 r. skierował zachętę do zgromadzeń zakonnych, prosząc, aby „patrzac w przyszłość zgromadzeń zakonnych żeńskich w Polsce, oraz stosując się do wyraźnych życzeń Stolicy Apostolskiej”, kierować siostry zarówno na studia wyższe na Katolickim Uniwersytecie Lubelskim, jak i do międzyzakonnych instytutów zorganizowanych specjalnie dla zakonnice w Lublinie, Krakowie i Częstochowie.

Zachęcam ponownie wszystkie Zgromadzenia Zakonne żeńskie w Polsce, aby już dzisiaj zrobiły przegląd swoich szeregów i skierowały co najmniej 1 kandydatkę na Studium Prawa w Lublinie lub Częstochowie i 1 kandydatkę do Instytutów katechetycznych w Krakowie na rok szkolny 1957/58. Każdy Zarząd Zgromadzenia, jeśli chce sumiennie spełnić nałożone przez Kościół i Zakony obowiązki, nie może troszczyć się tylko o dziś, ale musimy przygotować odpowiednich ludzi dla jutra Zgromadzenia. Widząc ogromną potrzebę studiów dla Rodzin Zakonnych w Polsce, niepokoi Nas to, że zbyt nikły procent zakonnice korzysta z tych uczelni. [...] Kandydatki należy do dnia 15 VII b.r. zgłaszać do Kierownictwa poszczególnych Instytutów, a odpisy zgłoszeń

¹ A. ŁĄCZKA, *Wspomnienia o współpracy międzyzakonnej zgromadzeń zakonnych żeńskich w Polsce po II wojnie światowej do 1960 roku*, cz. 1, Warszawa 1984, s. 49.

² Z polecenia papieża Piusa XII Kongregacja do spraw Zakonów przygotowała kongres, który odbył się w Rzymie od 26 XI do 8 XII 1950. Podczas kongresu omawiano zagadnienia dotyczące życia duchowego zakonów, formacji, wykształcenia zakonnice.

kierować do Wydziału Spraw Zakonnych w Warszawie [...] A zatem odważnie podejmijcie decyzje i korzystajcie z uczelni, które przygotowała i przez takie trudności minionego okresu bezpiecznie przeprowadziła Opatrzność dla dobra Rodzin Zakonnych w Polsce³.

Dyrektor Wydziału Spraw Zakonnych ks. Bronisław Dąbrowski pisał: „Jest przeto wolą Najprzewielebniejszego Episkopatu, aby i w tym roku każda prowincja zakonna wysłała po jednej przynajmniej kandydatce na Instytut Katechetyczny i na Studium prawne”⁴. Zgodnie z zaleceniami Stolicy Apostolskiej z 26 marca 1956 r. siostry zakonne mogły brać udział jedynie w kursach, instytutach i studiach międzyzakonnych, których zarówno program, jak i wykładowcy byli zatwierdzeni przez Stolicę Apostolską, a w wypadku Polski przez przewodniczącego Episkopatu⁵.

Analizując dane statystyczne dotyczące liczby sióstr studentek, zauważamy, iż działania te przyniosły konkretne efekty. W latach 1945-1950 wyższe studia na KUL-u podjęły tylko dwie siostry, natomiast już w kolejnym pięcioleciu 1951-1955 liczba ta wzrosła do 32. Na Wydziale Filozofii studiowało 13 sióstr, na Wydziale Nauk Humanistycznych 19 (sekcja historii 10, sekcja polonistyczna 5, anglistyka 2, germanistyka 1, romanistyka 1). Mimo to rezultaty były wciąż niezadowolające. W zapiskach prymasa Wyszyńskiego pod datą 10 października 1959 r. czytamy:

długoletnia oporna praca dla zakonnic nareszcie zaczyna być rozumiana przez przełożone. Zbyt wiele jest jednak wśród nich kobiet bez wykształcenia, prostych, do których nie dociera nasza praca; korzysta z nich tylko gromada kobiet z akademickim wykształceniem spośród Zmartwychwstańek, Urszulanek, Nazaretanek⁶.

W latach 1954-1965 studentkami filologii polskiej było 29 sióstr z 15 zgromadzeń, najwięcej, bo aż 7, to urszulanki Unii Rzymskiej, 3 salezjanki oraz po 2 stu-

³ Archiwum Zgromadzenia Córek Maryi Niepokalanej, Wydział Spraw Zakonnych, sygn. B. XIII. I, 1, Stefan Wyszyński, Zachęta prymasowska do zgromadzeń zakonnych żeńskich w sprawie międzyzakonnych instytutów naukowych z 1 V 1957.

⁴ Tamże, Zawiadomienie z 30 VII 1954. Wcześniej ks. Dąbrowski pisał: „Wreszcie przypominamy, że upływa termin zgłaszania zakonnic do studium, zwolnić z tego obowiązku może jedynie J. Em. Ks. Kardynał Prymas” (list z 27 VI 1957).

⁵ Tamże, sygn. B XIII, I, 1, List dyrektora Wydziału Spraw Zakonnych ks. B. Dąbrowskiego z 17 VIII 1956.

⁶ Archiwum Archidiecezjalne Warszawskie (dalej: AAW), Sekretariat Prymasa Polski, Stefan Wyszyński, *Pro memoria*, zapis z 10 X 1959.

dentki ze zgromadzenia sióstr: boromeuszek, prezentek, felicjanek, pasjonistek, służebniczek MNP i służebniczek Najświętszego Serca Jezusa⁷.

Tab. 1. Siostry studentki w latach 1945-1989

Lata	Filozofia	Historia	Polonistyka	Anglistyka	Germanistyka	Romanistyka
1945-1950	–	2	–	–	–	–
1951-1955	13	10	5	2	1	1
1956-1960	3	6	11	1	2	
1961-1965	4	8	14	–		
1966-1970	3	2	?			
1971-1975	1	5	?			
1976-1980	?	1	?			
1981-1985	?	8	?			
1986-1989	?	2	?			
Razem	24	44	30	3	3	1

Źródło: W. STANEK, *Studenci Sekcji Historii Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego w latach 1944-1967. Rekrutacja i przebieg studiów*, Lublin 1996, praca magisterska, mps w Archiwum Uniwersyteckim KUL (dalej: AKUL); P. STANEK, *Studenci Sekcji Pedagogiki Wydziału Nauk Społecznych Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego w latach 1981-1988. Rekrutacja i przebieg studiów*, Lublin 2004, praca magisterska, mps w AKUL; A. MIRONIUK, *Studenci filologii polskiej KUL w latach 1944-1953. Zagadnienia rekrutacji*, Lublin, praca magisterska, mps w AKUL; B. JĘDRAK, *Studenci Filologii polskiej KUL w latach 1954-1965. Problematyka rekrutacji*, Lublin 2000, praca magisterska, mps w AKUL; I. PISKOREK, *Rekrutacja studentów na I rok historii Sztuki KUL w latach 1944-89*, Lublin 1996, praca magisterska, mps w AKUL; M. KOZAK-ZŁOMAŃCZUK, *Studenci Sekcji Filozofii Teoretycznej Wydziału Filozofii Chrześcijańskiej KUL w latach 1949-1989. Zagadnienia rekrutacji*, Lublin 1996, praca magisterska, mps w AKUL; M. MALINOWSKI, *Studenci Sekcji Filologii Germańskiej i Romańskiej KUL w latach 1944-61. Rekrutacja i przebieg studiów*, Lublin 1999 praca magisterska, mps w AKUL; I. KRZYSZTOPORSKA, *Sekcja Społeczna Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego w latach 1952-1989. Zagadnienia rekrutacji*, Lublin 2002, praca magisterska, mps w AKUL; A. WILCZAK, *Studenci Sekcji Psychologii Wydziału Nauk Społecznych w latach 1981-1987. Zagadnienia rekrutacyjne*, Lublin 2004, praca magisterska, mps w AKUL.

Dla ułatwienia podjęcia studiów akademickich na KUL-u siostrom ze zgromadzeń, które nie miały wspólnot w Lublinie, z pomocą przyszedł biskup lubelski Piotr Kałwa. W sierpniu 1950 r. zwrócił się on do przełożonej urszulanek Unii Rzymskiej s. Jadwigi Glemmy z prośbą o utworzenie międzyzakonnego internatu dla sióstr studentek przy ul. Narutowicza 8 w pomieszczeniach, które należały do szkoły urszulańskiej – sukcesywnie likwidowanej przez komunistyczne władze.

⁷ B. JĘDRAK, *Studenci filologii polskiej Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego w latach 1954-1965. Problematyka rekrutacji*, Lublin 2000, praca magisterska, mps w AKUL.

Pozytywna odpowiedź sióstr urszulanek sprawiła, że siostry studentki na długie lata zagościły w domu przy Narutowicza. Lubelski międzyzakonny internat działał w ścisłej łączności z Wydziałem Spraw Zakonnych i w zależności od prymasa Wyszyńskiego, który zatwierdzał regulamin Międzyzakonnego Internatu Sióstr Studentek Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego. Zawarto w nim nie tylko ogólne zasady funkcjonowania placówki, ale także szczegółowe przepisy dotyczące życia wspólnego sióstr studentek, zachowania klauzury, troski o życie duchowe i zdrowie⁸. Prymas Wyszyński interesował się życiem sióstr studentek, czego dał wyraz poprzez wizytację placówki⁹.

Zdobywanie stopni naukowych i tytułów naukowych nie było i nie jest mocną stroną żeńskich wspólnot zakonnych w Polsce, dlatego liczba sióstr podejmujących studia doktoranckie na KUL-u w okresie powojennym do 1989 r. zwieńczone promocją doktorską jest nader skromna – niewiele ponad 20 zakonnice z 16 zgromadzeń.

Ważną inicjatywą w celu uzupełnienia wykształcenia i przygotowania sióstr do mierzenia się z czekającymi je wyzwaniem komunistycznej rzeczywistości było powołanie przez prymasa Stefana Wyszyńskiego – decyzją z 23 lipca 1953 r. – rocznego międzyzakonnego Kursu Prawa dla zakonnice w Lublinie, który następnie został przekształcony w Studium Społeczno-Prawne. Kierownikiem tego studium został ks. prof. Jan Nowicki, a wykładowcami pracownicy naukowcy KUL-u. W programie studium znalazły się następujące zagadnienia: prawo kanoniczne, prawo administracyjne i nauka o Polsce współczesnej, wstęp do nauk prawnych i prawo cywilne, prawo karne, prawo procesowe, prawo finansowe, społeczne zagadnienia życia współczesnego, techniki kancelarii zakonnej i księgowość¹⁰.

Celem kursu było przygotowanie w zakresie podstawowych zagadnień prawa kanonicznego, z uwzględnieniem problemów zakonnych, oraz aktualnie obowiązującego prawa państwowego, aby siostry mogły służyć swoim zgromadzeniom. Siostry studiujące na Kursie Prawnym miały możliwość równoczesnego studiowania w Instytucie Wyższej Kultury Religijnej. Studium to stało na dobrym poziomie naukowym i cieszyło się dużym zainteresowaniem zakonnice. Do 1959 r. z wynikiem pozytywnym ukończyły je 142 siostry¹¹.

⁸ Archiwum Wydziału Spraw Zakonnych w Warszawie, Regulamin Międzyzakonnego Internatu Sióstr Studentek Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego w Lublinie zatwierdzony 8 XI 1957.

⁹ „Na mszy św. były niemal wszystkie academiczki mieszkające w obydwa domach i siostry zakonne studiujące na KUL-u, a mieszkające w domu trzecim – dla zakonnice. [...] Po śniadaniu odwiedziłem Dom Sióstr oraz obydwa Domy Akademiczek, niemal wszystkie pokoje” – AAW, Sekretariat Prymasa Polski, Stefan Wyszyński, *Pro memoria*, zapis z 16 IV 1964.

¹⁰ A. ŁĄCZKA, *Wspomnienia o współpracy międzyzakonnej*, s. 293.

¹¹ Tamże.

Tab. 2. Doktoraty sióstr zakonnych na KUL-u w latach 1945-1989

Lp.	Imię i nazwisko siostry	Nazwa zgromadzenia	Rok	Wydział	Promotor
1.	Maria Kasperkiewicz	Zgromadzenie Sióstr Służebnic Najświętszego Serca Jezusa	1958	Filozofii	ks. Karol Wojtyła
2.	Józefa Zdybicka	Zgromadzenie Sióstr Urszulanek Serca Jezusa Konającego	1965	Filozofii	o. Mieczysław A. Krąpiec
3.	Maria Kinga Strzelecka	Unia Rzymska Zakonu Świętej Urszuli	1970	Teologii – Sekcja Teologii Duchowości	ks. Wincenty Granat
4.	Celina Okulicz	Unia Rzymska Zakonu Świętej Urszuli	1972	Filozofii – Sekcja Filozofii Teoretycznej	ks. Stanisław Kamiński
5.	Maria Sochacka	Unia Rzymska Zakonu Świętej Urszuli	1972	Filozofii – Sekcja Filozofii Praktycznej	Stefan Kunowski
6.	Maria Pecyna	Zgromadzenie Sióstr Służebnic Jezusa w Eucharystii	1977	Filozofii – Specjalizacja Filozoficzno-Psychologiczna	Stefan Kunowski
7.	Halina Irena Szumił	Zgromadzenie Sióstr Służek Najświętszej Maryi Panny Niepokalanej	1977	Filozofii – Sekcja Filozofii Teoretycznej	s. Zofia Zdybicka
8.	Irena Monika Chorał	Zgromadzenie Sióstr Miłosierdzia św. Wincentego à Paulo	1978	Filozofii – Specjalizacja Filozoficzno-Psychologiczna	Zenomena Płużek
9.	Janina Kowalczyk	Zgromadzenie Sług Jezusa	1979	Nauk Humanistycznych – Sekcja Historii	Zygmunt Sułowski
10.	Lucyna Mistecka	Zgromadzenie Sióstr Zmartwychwstania Pana Naszego Jezusa Chrystusa	1980	Teologii – Instytut Historii Kościoła	ks. Zygmunt Zieliński
11.	Maria Laurencja Jędrzejczak	Zgromadzenie Sióstr Wspólnej Pracy od Niepokalanej Maryi	1980	Teologii – Instytut Historii Kościoła	ks. Stanisław Librowski
12.	Barbara Wanda Kozak	Zgromadzenie Sióstr Karmelitanek Dzieciątka Jezus	1980	Filozofii – Specjalizacja Filozoficzno-Psychologiczna	Zenomena Płużek
13.	Władysława Sitarz	Zgromadzenie Sióstr Misjonek Apostolstwa Katolickiego	1980	Teologii – Sekcja Teologii Duchowości	ks. Walerian Słomka
14.	Władysława Tajanowicz	Zgromadzenie Sióstr Służebniczek Bogarodzicy Dziewicy Niepokalanie Poczętej	1981	Nauk Humanistycznych – Sekcja Historii	Jerzy Kłoczowski
15.	Adrianna Teresa Gronkiewicz	Zgromadzenie Sióstr Misjonek Świętej Rodziny	1982	Teologii – Instytut Historii Kościoła	ks. Zygmunt Zieliński

16.	Jadwiga Cyman	Zgromadzenie Sióstr św. Elżbiety	1983	Teologii – Instytut Teologii Pastoralnej	ks. Władysław Piwowarski
17.	Teresa Wojtarowicz	Zgromadzenie Sióstr św. Dominika	1983	Filozofii – Sekcja Filozofii Teoretycznej	ks. Tadeusz Styczeń
18.	Ewa Durlak	Zgromadzenie Urszulanek Serca Jezusa Konającego	1985	Teologii – Instytut Teologii Pastoralnej	ks. Adam L. Szafrński
19.	Teresa Bach	Zgromadzenie Sióstr Misjonarek Apostolstwa Katolickiego	1987	Prawa – Sekcja Prawa Kanonicznego	ks. Henryk Misztal
20.	Halina Wrońska	Zgromadzenie Córek Maryi Wspomożycielki	1986	Teologii – Instytut Teologii Pastoralnej	ks. Mieczysław Majewski
21.	Alicja Jończyk	Zgromadzenie Sióstr Franciszkanek Rodziny Maryi	1987	Teologii – Instytut Muzykologii Kościelnej	ks. Karol Mrowiec

Źródło: AKUL, Referat Personalny, Akta osobowe pracowników KUL; *Księga jubileuszowa 50-lecia Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego*, red. S. Kunowski i in., Lublin 1969; *Księga pamiątkowa w 75-lecie Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego. Wkład w kulturę polską w latach 1968-1993*, red. M. Rusecki, Lublin 1994.

Tab. 3. Liczba uczestniczek Studium Społeczno-Prawnego w latach 1953-1959

Rok akademicki	Liczba sióstr studentek	Liczba zgromadzeń, z których rekrutowały się siostry
1953/54	41	33
1954/55	34	22
1955/56	11	7
1956/57	16	10
1958/59	40	27

Źródło: Archiwum Zgromadzenia Córek Maryi Niepokalanej, Wydział Spraw Zakonnych, Studium społeczno-prawne w Lublinie.

Władze państwowe starały się ograniczyć liczebność studentów świeckich na KUL-u poprzez reglamentowanie miejsc studenckich, corocznie określając limit przyjęć. Próbowano znaleźć alternatywne rozwiązanie w tej sytuacji, między innymi przyjmowano na studia osoby, które przedstawiły zaświadczenie o przyjęciu do zakonu lub zgromadzenia. Były one traktowane jako osoby zakonne, których nie dotyczył limit przyjęć. Z tego wybiegu skorzystała, zwłaszcza w latach 80., dość znaczna liczba osób studiujących na Wydziale Nauk Społecznych – co czwarty student był wówczas osobą duchowną. W latach 1981-1988 na Sekcji Pedagogiki wydano 116 zaświadczeń o przynależności do wspólnoty zakonnej, udzieliło je aż 34 zgromadzenia. W rzeczywistości tylko 44 studentki były siostrami zakonnymi,

pozostałe 72 słuchaczki studiów skorzystały z przyjęcia na studia dzięki zakonnym zaświadczeniom¹².

DZIAŁALNOŚĆ DYDAKTYCZNO-NAUKOWA SIÓSTR ZAKONNYCH

Obecność sióstr podejmujących obowiązki nauczycieli akademickich oraz zatrudnionych na stanowiskach naukowych w Katolickim Uniwersytecie Lubelskim datuje się od początku lat 60. Pionierkami były siostry urszulanki Unii Rzymskiej: s. Aleksandra Witkowska¹³ oraz s. Urszula Borkowska¹⁴, a także urszulanka SJK s. Józefa Zdybicka¹⁵. Nieobecność zakonnic w środowisku naukowym KUL-u była wynikiem nie tylko braków personalnych, ale także polityki prymasa Wyszyńskiego, który mimo iż bardzo zabiegał o wzrost liczby sióstr posiadających wyższe wykształcenie, to jednak nie chciał, by podejmowały ścieżkę kariery naukowej, ostrożny był w wydawaniu pozwoleń na objęcie przez siostry etatów naukowych na uniwersytecie w Lublinie. W sierpniu 1964 r. w odpowiedzi na prośbę s. Edmundy Kobylińskiej, przełożonej generalnej Zgromadzenia Sióstr Misjonarek św. Rodziny, o wyrażenie zgody na podjęcie przez s. Mariolę Dawidziuk obowiązków asystenta na KUL-u, stwierdził: „siostry mają się kształcić dla celów zakonnych, nie dla pracy naukowej w instytucjach naukowych. Powinna ustąpić i pracować dla sióstr”¹⁶. To stanowisko prymasa zapewne nie było odosobnione i rzutowało także na inne decyzje dotyczące zaangażowania sióstr zakonnych w pracy naukowej na uniwersytecie.

Siostry, które podjęły drogę naukowej pracy na KUL-u, okazały się wybitnymi osobowościami i znakomitymi nauczycielkami akademickimi i badaczkami¹⁷. Siostra Aleksandra Witkowska w 1955 r. podjęła studia historyczne na Wydziale Humanistycznym. Jeszcze w trakcie studiów zmuszona była łączyć studia z pracą

¹² P. STANEK, *Studenci Sekcji Pedagogiki Wydziału Nauk Społecznych*.

¹³ AKUL, Referat Personalny (dalej: RP), Akta osobowe pracowników (dalej: AOP), Witkowska Aleksandra, sygn. A-776.

¹⁴ Tamże, Borkowska Amalia Urszula, sygn. A-945.

¹⁵ Tamże, Zdybicka Zofia, sygn. A-908.

¹⁶ AAW, Sekretariat Prymasa Polski, Stefan Wyszyński, *Pro memoria*, zapis z 25 VIII 1964.

¹⁷ Księgi jubileuszowe dedykowane siostron pracującym w KUL-u są wyrazem uznania dla ich pracy naukowej i dydaktycznej: *Peregrinatio ad veritatem. Studia ofiarowane profesor Aleksandrze Witkowskiej OSU z okazji 40-lecia pracy naukowej*, red. U. Borkowska i in., Lublin 2004; *Ecclesia cultura potestas. Studia z dziejów kultury i społeczeństwa. Księga ofiarowana Siostrze Profesor Urszuli Borkowskiej OSU*, red. P. Kras, A. Januszek, A. Nalewajek, W. Polak, Kraków 2006; *Filozofia o religii. Prace dedykowane Siostrze Profesor Zofii Józefie Zdybickiej*, red. W. Dłubacz, Lublin 2009.

nauczycielki w urszulańskiej szkole w Poznaniu, kontynuowała ją też po uzyskaniu dyplomu. Wyróżniająca się studentka w urszulańskim habicie zwróciła uwagę gro-na profesorskiego, które zaprosiło ją do współpracy, co nie było łatwym zadaniem. Jednak na skutek próśb ponawianych ze strony ówczesnego rektora KUL-u ks. prof. Marian Rechowicza oraz prof. Marzeny Pollakówny przełożeni s. Aleksandry Witkowskiej wyrazili w 1962 r. zgodę na jej powrót na uczelnię. Była ona pierwszą polską urszulanką Unii Rzymskiej, która zostawszy asystentką w Katedrze Historii Średniowiecznej, kierowanej przez prof. Jerzego Kłoczowskiego, rozpoczęła karierę uniwersytecką. Doktorat uzyskała na Uniwersytecie Warszawskim, gdzie prof. Aleksander Gieysztor przyjmował na swoje interdyscyplinarne seminarium doktoranckie mediewistów z KUL-u, gdyż ten nie miał prawa nadawania stopni naukowych¹⁸. W latach 60. prace naukowo-badawcze i dydaktyczne podjęły trzy siostry urszulanki. Wpisały się one w historię KUL-u i dały przykład innym zakonnicom. W okresie 1962-1989 w ramach etatu oraz wykładów zleconych 15 sióstr uczestniczyło w procesie kształcenia studentów.

Praca naukowo-dydaktyczna i dorobek naukowy zatrudnionych w KUL-u sióstr były bardzo wysoko oceniane zarówno przez władze uczelni, jak i przez recenzentów, co świadczy nie tylko o ogromnym zaangażowaniu i pracowitości sióstr, ale także o wybitnych talentach:

Siostra dr hab. Urszula Borkowska jest bardzo cenionym pracownikiem dydaktycznym. Od 1968 r. prowadzi różnorodne zajęcia, przy czym na szczególną uwagę zasługują wykłady monograficzne z historii średniowiecza. Doskonała znajomość kilku języków obcych pozwala na udział w organizowaniu zjazdów historycznych nie tylko w Polsce, ale i poza granicami kraju¹⁹.

Równie pozytywną ocenę pracy naukowo-dydaktycznej siostry Aleksandry Witkowskiej wystawili nestorzy polskiej humanistyki profesorowie Aleksander Gieysztor i Henryk Samsonowicz w recenzji habilitacyjnej, pisząc:

[s. Witkowska] należy do czołowej grupy polskich mediewistów. Szczególną pozycję zajmuje w nowatorskich badaniach socjologiczno-historycznych, przenosząc z największym powodzeniem metody nauk pokrewnych. [...] Jest też znanym autorytetem w dziedzinie dydaktyki uniwersyteckiej. Kieruje Katedrą Historii Średniowiecznej Powszechniej, a ponadto jest kierownikiem całej Sekcji Historii na Wydziale Nauk Humanistycznych. Bierze czynny udział w pracach towarzystw naukowych w Polsce, RFN,

¹⁸ *Peregrinatio ad veritatem*, s. 8.

¹⁹ AKUL, RP, AOP, Borkowska Amalia Urszula, sygn. A-945.

Francji i Włoch²⁰. Jej autorytet naukowy znajduje swój wyraz m.in. w udziale w planie węzłowym Komitetu Nauk Historycznych PAN oraz w kolegium redakcyjnym „Kwartalnika Historycznego”. Uczestniczy też w kilku ważnych zespołowych przedsięwzięciach historiografii katolickiej polskiej i obcej²¹.

Nie mniej pochlebne opinie czytamy we wniosku o nadanie tytułu naukowego profesora zwyczajnego s. Zofii Zdybickiej. Zauważono, iż pełniła ważne funkcje we władzach uczelni, będąc kolejno kierownikiem Specjalizacji Filozofii Teoretycznej, prodziekanem Wydziału Filozofii Chrześcijańskiej i wreszcie jego dziekanem, przewodniczącą Senackiej Komisji Wydawniczej oraz do spraw kontaktów z instytucjami naukowym zagranicznymi, czynnym członkiem towarzystw naukowych. Siostra Zdybicka często reprezentowała naukę polską za granicą, biorąc udział w wielu sympozjach i kongresach²².

Siostry zakonne pracowały także jako lektorki. Na szczególną uwagę zasługuje s. mgr Anna Niklewicz, urszulanka Unii Rzymskiej, która w latach 1972-1983 związana była ze Studium Praktycznym Nauki Języków Obcych, przez kilka lat pełniła także funkcję kierowniczkę tegoż studium. Dzięki osobistemu zaangażowaniu i kompetencji jej praca była wysoko oceniona²³. Okresowo powierzano siostrą także zajęcia zlecone, między innymi w latach 1974-1986 na Wydziale Nauk Humanistycznych zajęcia zlecone prowadziła Józefa Janik, która była członkiem bezhabitowego Zgromadzenia Córek Maryi Niepokalanej²⁴.

W roku akademickim 1987/88 za zgodą rady Wydziału Nauk Humanistycznych na pełny etat na Sekcji Filologii Germańskiej zatrudniona została jako wykładowca s. mgr Caritas Maria Hannelore Kreuzer, pochodząca z Republiki Federalnej Niemiec. W styczniu 1987 r. Ministerstwo Szkolnictwa Wyższego wyraziło zgodę na jej zaproszenie do KUL-u i przyjazd do Polski²⁵. Siostra Kreuzer była dyplomowaną germanistką w zakresie literatury niemieckiej i doświadczonym pedagogiem, gdyż od lat pracowała w gimnazjum w Neuss²⁶.

²⁰ Tamże, Witkowska Aleksandra, sygn. A-776, Opinia o dorobku naukowym s. doc. dr hab. Aleksandry Witkowskiej z 15 V 1987 przygotowana przez prof. Henryka Samsonowicza.

²¹ Tamże, Recenzja dorobku s. Aleksandry Witkowskiej przygotowana przez prof. Aleksandra Gieysztorę z 21 IV 1987.

²² Tamże, Wniosek rektora ks. bpa Jana Śrutwy z 12 IX 1988 o nadanie przez Radę Państwa tytułu naukowego profesora zwyczajnego nauk humanistycznych w zakresie filozofii.

²³ Tamże, Niklewicz Anna, sygn. A-1167.

²⁴ Tamże, Janik Józefa, sygn. A-1282.

²⁵ Tamże, Kreuzer Hannelore Maria Caritas, sygn. A-2064, Pismo z 22 I 1988 z Ministerstwa Szkolnictwa Wyższego wyrażające zgodę na zaproszenie na KUL Hannelore Kreuzer.

²⁶ Tamże.

Tab. 4. Siostry zatrudnione na stanowiskach naukowo-dydaktycznych i naukowych na KUL-u w latach 1962-1989

Lp.	Imię i nazwisko siostry	Nazwa zgromadzenia	Rok zatrudnienia	Wydział
1.	prof. dr hab. Aleksandra Witkowska	Unia Rzymska Zakonu św. Urszuli	1962	Nauk Humanistycznych – Sekcja Historii
2.	dr Maria Wójcik	Zgromadzenie Sióstr Służek Najświętszej Maryi Panny Niepokalanej	1964	Nauk Humanistycznych – Sekcja Historii, Międzywydziałowy Zakład Leksykograficzny
3.	prof. dr hab. Zofia Zdybicka	Zgromadzenie Sióstr Urszulanek Serca Jezusa Konającego	1965	Filozoficzny
4.	prof. dr hab. Urszula Borkowska	Unia Rzymska Zakonu św. Urszuli	1968	Nauk Humanistycznych – Sekcja Historii
5.	dr Janina Kowalczyk	Zgromadzenia Sług Jezusa	1970-1981	Nauk Humanistycznych – Sekcja Historii (zajęcia zlecone), Międzywydziałowy Zakład Leksykograficzny
6.	dr Maria Piaszyk	Zgromadzenie Sióstr Urszulanek Serca Jezusa Konającego	1975-1985	Międzywydziałowy Instytut Geografii Historycznej Kościoła w Polsce
7.	mgr Krystyna Dębowska	Zgromadzenie Franciszkanek od Cierpiących	1973	Międzywydziałowy Instytut Geografii Historycznej Kościoła w Polsce
8.	mgr Józefa Janik	Zgromadzenie Córek Maryi Niepokalanej	1974-1986	Nauk Humanistycznych – Sekcja Filologii Klasycznej (zajęcia zlecone)
9.	dr Teresa Bach ²⁷	Zgromadzenie Sióstr Misjonek Apostolstwa Katolickiego	1982	Prawa – Sekcja Prawa Kanonicznego
10.	prof. dr hab. Halina Wrońska	Zgromadzenie Córek Maryi Wspomożycielki	1986	Teologiczny – Instytut Teologii Pastoralnej
11.	dr Teresa Wojtarowicz	Zgromadzenie Sióstr św. Dominika	1973-1983	Filozoficzny
12.	dr Halina Irena Szumił	Zgromadzenie Sióstr Służek Najświętszej Maryi Panny Niepokalanej	1977	Nauk Humanistycznych (zajęcia zlecone), Biblioteka KUL
13.	mgr Anna Niklewicz	Unia Rzymska Zakonu św. Urszuli	1972-1983	Studium Praktyczne Nauki Języków Obcych
14.	mgr Janina Stręciwilk	Zgromadzenie Sióstr Męki Pańskiej	1969-1979	Międzywydziałowy Zakład Leksykograficzny
16.	mgr Caritas Maria Hannelore Kreuzer	Brak informacji	1987-1988	Nauk Humanistycznych – Sekcja Filologii Germańskiej

Źródło: AKUL, RP, AOP: Witkowska Aleksandra, sygn. A-776; Borkowska Amalia Urszula, sygn. A-945; Zdybicka Zofia, sygn. A-908; Bach Teresa, sygn. A-1695; Niklewicz Anna, sygn. A-1167; Janik Józefa, sygn. A-1282; Kreuzer Hannelore, sygn. A-2064; Dębowska Krystyna, sygn. A-1094; Wójcik Marianna, sygn. A-867; Piaszyk Maria, sygn. A-1266; *Księga pamiątkowa w 75-lecie Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego*.

Szczególne znaczenie zarówno dla żeńskich wspólnot zakonnych, jak i dla badań naukowych dotyczących najnowszej historii Kościoła w Polsce miało nawiązanie ścisłej współpracy między Biurem Historycznym Wydziału Spraw Zakonnych przy Sekretariacie Prymasa Polski a Międzywydziałowym Instytutem Geografii Historycznej Kościoła w Polsce.

Z inicjatywy prof. Jerzego Kłoczowskiego i przy aprobachie prymasa Stefana Wyszyńskiego rozpoczęto prace dokumentujące życie i działalność sióstr zakonnych w okresie II wojny światowej.

Profesor Kłoczowski [...] wracał od prymasa Wyszyńskiego, któremu w czasie audycji przedstawił ideę dotarcia do wszystkich możliwych zgromadzeń zakonnych w Polsce (chodziło na razie o zakony żeńskie), aby – póki żyją świadkowie ostatnich dziesiątków lat – zająć się wspólnymi siłami odtworzeniem historii poszczególnych instytutów zakonnych. [...] W tym celu pragnął zwiazać zamierzoną pracę z Instytutem Geografii Historycznej, którym kierował. [...] prymas dał swoje błogosławieństwo i pozwolił dalej działać przez pośrednictwo księdza biskupa Bronisława Dąbrowskiego i Wydział Spraw Zakonnych²⁸.

Pierwsze spotkanie organizacyjne odbyło się w Warszawie 15 czerwca 1971 r. w Wydziale Spraw Zakonnych przy Sekretariacie Prymasa Polski z udziałem prof. Jerzego Kłoczowskiego, s. Krystyny Dębowskiej, koordynatorki grupy, oraz s. Teresy Sułowskiej, sekretarki wydziału. W ramach tej współpracy dyrektor Wydziału Spraw Zakonnych ks. bp Bronisław Dąbrowski na wyraźną prośbę prymasa Wyszyńskiego 25 czerwca 1971 r. uzgodnił z rektorem KUL-u ks. Mieczysławem Krąpcem kwestię zatrudnienia jako pracownika etatowego w Instytucie Geografii Historycznej Kościoła w Polsce s. Krystyny Dębowskiej, która została koordynatorem projektu: *Żeńskie zgromadzenia zakonne w Polsce w okresie 1939-1947*. Takie rozwiązanie zapewniało siostrom merytoryczną pomoc ze strony pracowników

²⁷ AKUL, RP, AOP, Bach Teresa, sygn. A-1695; *Księga pamiątkowa w 75-lecie Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego*, s. 353.

²⁸ T. SUŁOWSKA, *O początkach współpracy międzyzakonnej*, w: *Historia peritus. Księga jubileuszowa profesora Jerzego Kłoczowskiego*, cz. 2, red. H. Gapski, Lublin 1998, s. 169. Zob. K. DĘBOWSKA, *Historia współpracy międzyzakonnej*, tamże, s. 157-164; H. НАТКО, *Okoliczności powstania Biura Historycznego przy Wydziale Spraw Zakonnych*, tamże, s. 165-168.

naukowych²⁹. Warunkiem tego angażu miało być pozyskanie stałych członków Towarzystwa Przyjaciół KUL, którzy zadeklarowaliby regularne wpłaty pokrywające miesięczne wynagrodzenie s. Krystyny Dębowskiej³⁰. Warunek postawiony przez władze KUL-u zagwarantowania przez Wydział Spraw Zakonnych systematycznych i stałych wpływów na konto TP KUL był przedmiotem ożywionej korespondencji prowadzonej głównie przez referentkę w Wydziale Spraw Zakonnych s. Teresę Sułowską, urszulankę SJK, oraz ówczesnego prorektora KUL-u prof. Stefana Sawickiego, który czuwał nad kwestiami nowych angaży i finansów uczelni³¹. Ostatecznie s. Krystyna Dębowska 1 listopada 1971 r. została zatrudniona na stanowisku asystenta dokumentacji naukowej w Instytucie Geografii Historycznej Kościoła w Polsce, z którym była związana przez kolejne 32 lata, aż do przejścia na emeryturę w listopadzie 2003 r.³² Na spotkaniu wyższych przełożonych żeńskich wspólnot zakonnych w Częstochowie 28 września 1971 r. abp Bronisław Dąbrowski przekazał oficjalną informację o powołaniu Biura Historycznego przy Konferencji Wyższych Przełożonych Żeńskich Zgromadzeń Zakonnych w Polsce i nawiązaniu współpracy z KUL-em.

Wraz z powstaniem Biura Historycznego przy Wydziale Spraw Zakonnych utworzono Międzyzakonny Zespół Badawczy skupiający około 80 sióstr. Członkinie zespołu pracowały w trzech grupach regionalnych: warszawskiej, wrocławskiej i krakowskiej, spotykając się co kwartał na seminariach naukowych.

Ważną rolę w realizacji przyjętego planu badań spełniały ogólnopolskie konferencje naukowe dla sióstr zakonnych, które poczynając od 1971 r., corocznie były organizowane z udziałem całego zespołu badawczego w Warszawie. Do końca 1989 r. zorganizowano 18 takich spotkań, wydano także drukiem 5 tomów serii wydawniczej *Żeńskie Zgromadzenia Zakonne w Polsce w latach 1939-1947*³³.

²⁹ AKUL, RP, AOP, Dębowska Krystyna, Pismo prof. J. Kłoczowskiego z 10 XI 1971 do rektora KUL-u w sprawie zatrudnienia Krystyny Dębowskiej.

³⁰ Tamże, List s. Teresy Sułowskiej z 20 XII 1971: „Zobowiązałam się wobec ks. rektora, że postaram się o dostarczenie Kulowi tyłu nowych członków TPKUL, by ich wpłaty stanowiły ekwiwalent pensji p. Dębowskiej, a więc by ich łączna suma wynosiła 25 tysięcy rocznie”.

³¹ Tamże, Kancelaria Rektorska, Korespondencja ze zgromadzeniami zakonnymi 1963-1981,

³² Od 1 IX 1973 młodszy dokumentalista, od 1 IV 1976 dokumentalista, od 1 III 1999 starszy dokumentalista. W XI 2003 przeszła na emeryturę. AKUL, RP, AOP, Dębowska Krystyna.

³³ T. 1: *Siostry św. Feliksa (Felicjanki), Franciszkanek Służebniczek Krzyża (Laski)*, Lublin 1982; t. 2: A. SZELĘGIEWICZ, *Służebniczki Najświętszej Maryi Panny Niepokalanie Poczętej (Stara Wieś)*, Lublin 1984; t. 3: W.S. NIKLEWSKA, *Służebniczki Niepokalanego Poczęcia Najświętszej Maryi Panny (Pleszew)*, Lublin 1984; t. 4: W.J. TAJANOWICZ, *Zgromadzenie Sióstr Służebniczek Bogarodzicy Dziewicy Niepokalanego Poczęcia (służebniczki dębickie)*, Z.E. LASKO, *Zgromadzenie Sióstr św. Józefa (józefitki)*, Lublin 1987; t. 5: K. TRELJA, *Zgromadzenie Sióstr Najświętszego Imienia Jezus (siostry imienia Jezus)*, M. WOŹNIAK, *Zgromadzenie Sióstr Franciszkanek Od Cierpiących (franciszkanek od*

Oprócz s. Krystyny Dębowskiej pracownikiem Instytut Geografii Historycznej Kościoła w Polsce w latach 1975-1991 była s. dr Maria Piaszyk, urszulanka SJK, która prowadziła prace badawcze dotyczące dziejów żeńskich wspólnot zakonnych w dwudziestoleciu międzywojennym³⁴.

Przez cały okres PRL szczególnym zainteresowaniem Służby Bezpieczeństwa „cieszyły się” siostry studentki, wykładowczynie, a także zatrudnione w administracji i innych agendach pomocniczych uniwersytetu. W notatce z 1985 r. zapisano:

Lublin. Stosunkowo duża ilość sióstr jest, studentkami KUL, pracownikami naukowymi bądź administracyjnymi KUL. Na szczególne operacyjne zainteresowanie zasługują zgromadzenia SS Urszulanek Unii Rzymskiej i Urszulanek Szarych, głównie z racji dość dużego związku z Katolickim Uniwersytetem Lubelskim. W obu domach zakonnych mieszkają siostry zatrudnione na tej uczelni: prof. nadz. [wyczejny] dr hab. Józefa Zdybicka /Urszulanki Szare/ – prodziekan Wydziału Filozofii Chrześcijańskiej KUL, oraz doc. dr hab. Aleksandra Witkowska /Urszulanki UR/ – kierownik Katedry Historii Powszechniej Wieków Średnich³⁵.

„Opieka” oficerów SB, jaką otaczali zatrudnione na KUL-u siostry, była skutecznie demaskowana przez kilka elementów – przede wszystkim przez autentyczność życia zakonnego i żywą więź ze wspólnotą zakonną, która najskuteczniej ochraniała zakonnice, dzięki modelowi życia wspólnego realizowanego w klasztorach, bliskim relacjom siostrzanym, a także transparentności i przejrzystości prowadzonych przez nie działań zarówno dydaktycznych, jak i naukowych. Z ubolewaniem odnotowywano w kręgach rządowych:

Katolicki Uniwersytet Lubelski stanowi poważną bazę badawczą dla potrzeb Kościoła, zarówno na płaszczyźnie doktrynalno-teologicznej, jak również w płaszczyźnie wypracowania założeń ideowych pracy Kościoła, dostosowując ich do aktualnych warunków i świadomości społeczeństwa. Obok pracy badawczej, KUL spełnia też dużą rolę w Kościele jako placówka kształcąca kadry dla potrzeb Kościoła. Środowisko Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego jako całość kontrolowane jest w ramach sprawy obiektowej kryptonim „Ciemnogród”³⁶.

cierpiących), H. SZCZUREK, *Zgromadzenie Sióstr Wspomożycielek Dusz Czyścicowych (wspomożycielki)*, S. FUDALI, *Zgromadzenie Sług Jezusa (sługi Jezusa)*, Lublin 1989.

³⁴ AKUL, RP, AOP, Piaszyk Maria.

³⁵ Archiwum Instytutu Pamięci Narodowej w Warszawie, Biuro Udostępniania, sygn. 0236/394, Notatka służbowa SB dotycząca inwigilacji żeńskich zakonów.

³⁶ Archiwum Instytutu Pamięci Narodowej, Oddział w Lublinie, sygn. 0135/17, Tajna informacja dotycząca Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego z 1972.

OBECNOŚĆ SIÓSTR W ADMINISTRACJI UNIWERSYTECKIEJ

Kompetencje, dyskrekcja i sumienność w pracy to wyróżniki zakonnic zatrudnionych na KUL-u, które były dla władz uniwersytetu ważnym argumentem w polityce kadrowej. Nierzadko zdarzały się prośby do przełożonych zakonnych generalnych i prowincjalnych kierowane przez rektorów KUL-u o objęcie stanowisk w administracji uniwersytetu przez konkretne siostry. Takim przykładem jest prośba ks. rektora Mieczysława A. Krąpca z marca 1972 r. o oddelegowanie do pracy w rektoracie s. Lidii Dopierały, urszulanki Unii Rzymskiej³⁷, oraz kolejna prośba z września 1973 r. dotycząca s. Konsolaty Krupczak UR³⁸. Mimo że aurytety rektora miał swoją wagę, a praca na KUL-u była ceniona, to jednak z uwagi na braki personalne przełożone nie zawsze mogły przychylić się do tych prośb.

Bardzo sobie cenię to, że nasze siostry mogą pracować w tej katolickiej uczelni, niestety s. Konsolata jest nam bardzo potrzebna i ma już przydzieloną odpowiednią pracę dla dobra Kościoła w Polsce. Zechce więc Przewielebny Ksiądz Rektor mieć mnie za wyłumaczoną, że tym razem nie mogę się przychylić do Jego prośby³⁹.

Ksiądz rektor Krąpiec jeszcze kilkakrotnie zwracał się do sióstr przełożonych generalnych i prowincjalnych o oddelegowanie sióstr do pracy w różnych agendach uniwersytetu. Między innymi w maju 1972 r. rozesłał pisma do ośmiu przełożonych generalnych⁴⁰ i trzech prowincjalnych⁴¹

o skierowanie jednej lub dwóch sióstr do pracy nad wydawnictwami KUL, a zwłaszcza nad Encyklopedią Katolicką, zleconą Uniwersytetowi przez Episkopat Polski. Zakres tych prac obejmuje redakcję merytoryczną i techniczną, adiację stylistyczną i korektę drukarską. Bardzo pożądane jest wykształcenie wyższe kandydatek i ich przygotowanie do pracy w wydawnictwach. Nadmieniam, że siostry, które podejmą pracę, mogłyby

³⁷ AKUL, Kancelaria Rektorska, Korespondencja ze zgrupowaniami zakonnymi 1963-1981, List rektora ks. prof. Mieczysława A. Krąpca z 18 III 1972 do przełożonej prowincjalnej s. Otylii Haliny Kaczorowskiej.

³⁸ Tamże, List rektora ks. prof. Mieczysława A. Krąpca z 12 IX 1973.

³⁹ Tamże, List z 17 IX 1973 s. Marii Kaczorowskiej, przełożonej prowincjalnej urszulanki UR, do ks. rektora Mieczysława A. Krąpca w sprawie podjęcia pracy przez s. Konsolatę Krupczak.

⁴⁰ Prośby były skierowane do przełożonych generalnych: sercanek w Krakowie, pasterek w Jabłonowie Pomorskim, służek w Mariówce, Sług Jezusa w Warszawie, sercanek bezhabitowych w Nowym Mieście, służebniczek w Starej Wsi, Opatrzności Bożej w Przemyślu, misjonarek św. Rodziny w Białymstoku. Tamże.

⁴¹ Prośby były skierowane do przełożonych prowincjalnych: urszulanki UR w Warszawie, zmarłych wstanków w Warszawie i franciszkanek misjonarek Maryi w Warszawie. Tamże.

równocześnie uzupełniać wykształcenie – także na prowadzonym przez KUL kursie edytorskim⁴².

Przełożone w miarę możliwości starały się odpowiadać na kierowane do nich prośby. Z Międzywydziałowym Zakładem Leksykograficznym w latach 1969-1979 związana była s. Janina Stręciwilk ze Zgromadzenia Sióstr Pasjonistek, której praca była wysoko oceniona w liście do przełożonej generalnej przez rektora o. Mieczysława A. Krąpca:

proszę o łaskawe pozostawienie s. Marii Janiny Stręciwilk, wicekierowniczkii Pracowni Encyklopedycznej Międzywydziałowego Zakładu Leksykograficznego KUL. Siostra Stręciwilk jest w jednej osobie jedyną polonistką i teologiem pracującą nad redakcją tekstów. [...] Będę więc niezwykle zobowiązany za miły gest ze strony Matki Generalnej pozostawienia nam tak nieodzownej specjalistki w zespole encyklopedycznym, gdyż praca ta ma charakter apostołatu intelektualnego, do którego jesteśmy zobowiązani w wieku postępu nauki wobec inteligencji nie tylko katolickiej⁴³.

Prośba o kontynuację pracy s. Janiny w Encyklopedii Katolickiej powracała jeszcze kilka razy. W pośredniczenie między przełożoną generalną a rektorem włączyli się między innymi o. dr Jerzy Duchniewski OFMCap, biskup płocki Bogdan Sikorski, ks. biskup Bronisław Dąbrowski, sekretarz Episkopatu Polski. Ostatecznie przełożona generalna nie wycofała swej decyzji i z końcem września 1979 r. została rozwiązana umowa o pracę s. Janiny Stręciwilk w Katolickim Uniwersytecie Lubelskim⁴⁴. Z redakcją Encyklopedii Katolickiej w okresie do 1989 r. związane były także siostry ze zgromadzeń honorackich, między innymi: dr Janina Kowalczyk⁴⁵, ze Zgromadzenia Sług Jezusa, oraz dr Maria Wójcik, należąca do Zgromadzenia Służek Najświętszej Maryi Panny⁴⁶.

Biblioteka Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego była agendą uczelni, gdzie od samego początku można było spotkać siostry zakonne. Pracownikiem biblioteki KUL-u od 1 września 1974 r. na stanowisku młodszego bibliotekarza była s. Julianna Sulima, obliczanka (Zgromadzenie Sióstr Wynagrodzicielki Najświętszego

⁴² Tamże, List ks. rektora Mieczysława A. Krąpca z 8 V 1972 do przełożonych generalnych i prowincjalnych z prośbą o dwie siostry do pracy w Encyklopedii Katolickiej.

⁴³ Tamże, List z 3 X 1975 ks. rektora Mieczysława A. Krąpca do przełożonej generalnej sióstr pasjonistek s. Renaty Cieślak.

⁴⁴ Tamże, RP, AOP, Stręciwilk Janina, sygn. A-1046, Notatka sekretarza naukowego Międzywydziałowego Zakładu Leksykograficznego Romualda Łukaszyka z IX 1976 dotycząca zatrudnienia s. Janiny Stręciwilk.

⁴⁵ Tamże, Kowalczyk Janina, sygn. A-1060.

⁴⁶ Tamże, Wójcik Marianna, sygn. A-867.

Oblicza)⁴⁷. Dyrektor biblioteki KUL-u o. Romuald Gustaw ze względu na bardzo dobre wyniki pracy i zaangażowanie siostry Sulimy w kwietniu 1979 r. zwrócił się z prośbą o awans na bibliotekarza, kolejny awans na stanowisko starszego bibliotekarza nastąpił w styczniu 1990 r.⁴⁸

W korespondencji rektora o. M.A. Krąpca odnajdujemy list skierowany do przełożonej prowincjalnej Zgromadzenia Sióstr Katarzynek z prośbą o zgodę na angaż w KUL-u s. Ireny Krauze⁴⁹, której chciano powierzyć kierowanie referatem niemieckim w Sekcji Wymiany Zagranicznej Biblioteki Uniwersyteckiej KUL. W argumentacji ks. rektor zwrócił uwagę, iż s. Krauze spełniała dwa bardzo ważne wymogi konieczne na tym stanowisku: doskonałą znajomość języka niemieckiego oraz jest osobą godną całkowitego zaufania.

Dyrekcja biblioteki i ja osobiście uważalibyśmy pozytywną decyzję Matki za wielkie dobrodziejstwo dla naszej Uczelni. Biblioteka Uniwersytecka KUL jest nie tylko podstawowym warsztatem pracy naukowej dla jedyne go naszego Uniwersytetu Katolickiego, ale spełnia także w skali ogólnopolskiej rolę głównego księgozbioru teologicznego i religioznawczego. Wyrażam głęboką nadzieję, że zarówno względy patriotyczne, jak i kościelno-religijne sprawią, że Matka przychylnie potraktuje naszą sprawę⁵⁰.

Ze względu jednak na braki personalne w zgromadzeniu s. Irena nie podjęła pracy na KUL-u.

Przez ponad 30 lat z biblioteką uniwersytecką związana była s. dr Irena Halina Szumił. Wiedzę i zdolności organizacyjne dr Szumił doceniali dyrektorzy biblioteki, powierzając jej kierownictwo różnych sekcji i oddziałów. Ona sama chętnie pomagała studentom i bardziej wymagającym czytelnikom. Wszystkim służyła swoją fachową wiedzą i doświadczeniem, wynikającym z szacunku dla książki i jej czytelnika⁵¹. W latach 1979-1990 kierowała czytelnią teologiczną. Kompetencje s. dr Haliny Szumił wykorzystano, powierzając jej zajęcia zlecone na Sekcji Historii Wydziału Nauk Humanistycznych na specjalizacji bibliotekarskiej w roku akademickim 1986/87 – wykład bibliotekarstwo i zarys bibliotekoznawstwa⁵².

⁴⁷ Tamże, Sulima Julianna, sygn. A-1347.

⁴⁸ Tamże.

⁴⁹ Tamże, Kancelaria Rektorska, Korespondencja ze zgromadzeniami zakonnymi 1963-1981.

⁵⁰ Tamże.

⁵¹ J. KLECZAJ, C. PURTA, *Z książką w rękę. Halina Irena Szumił – pracownik Biblioteki Uniwersyteckiej KUL*, Lublin 2018.

⁵² AKUL, RP, AOP, Szumił Irena Halina, sygn. A-812, Prośba kierownika Sekcji Historii KUL do Rady Wydziału Humanistycznego o powierzenie zajęć Halinie Szumił, 30 IX 1986; *Księga Pamiątkowa w 75-lecie Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego*, s. 685.

Tab. 5. Siostry zatrudnione w Bibliotece Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego w latach 1953-1989

Lp.	Imię i nazwisko	Nazwa zgromadzenia	Stanowisko i agenda biblioteki KUL	Okres pracy
1.	s. Leokadia Ziujko	Zgromadzenie Córek Maryi Wspomożycielki Wiernych	bibliotekarz	1964-1966
2.	s. Julianna Sulima	Zgromadzenie Sióstr Wynagrodzicielek Najświętszego Oblicza	bibliotekarz	1974-1991
3.	s. dr Irena Szumił	Zgromadzenie Sióstr Służek Najświętszej Maryi Panny	starszy kustosz dyplomowany, kierowniczką czytelni teologicznej	1977

Źródło: AKUL, RP, AOP: Ziujko Leokadia, sygn. A-868; Szumił Irena Halina, sygn. A-812; Sulima Julianna, sygn. A-1347.

Pracownia introligatorska działająca przy bibliotece KUL-u powstała w grudniu 1947 r. z inicjatywy ks. rektora Antoniego Słomkowskiego. Na jego prośbę Zgromadzenie Sióstr Wynagrodzicielek Najświętszego Oblicza ofiarowało pierwszą maszynę do oprawiania książek. Została ona przywieziona z Częstochowy przez s. Różę Bolesławę Wisińską, która posiadała doświadczenie i umiejętności introligatorskie. Doskonale знаła tajniki oprawiania książek, czasopism, starodruków, a także prac naukowych, znana była ze swojej solidności i odpowiedzialności. Od początku pracy w Lublinie aż do przejścia na emeryturę w 1968 r. pełniła obowiązki kierowniczką pracowni introligatorskiej. Początkowo pracownia mieściła się w głównym gmachu uniwersytetu, dopiero w listopadzie 1950 r. została przeniesiona do budynku Biblioteki Uniwersyteckiej przy ul. Chopina 27. Siostra Róża przez długie lata była kierowniczką introligatorni⁵³. Od 1953 r. w pracowni zatrudniono s. Agnieszkę Kogucik, która w 1965 r. zdobyła dyplom mistrzowski introligatorstwa wydany przez Izbę Rzemieślniczą w Lublinie. W ramach podnoszenia swoich kompetencji w 1967 r. wzięła udział w kursie konserwacji rękopisów. W 1972 r. zakończyła pracę na KUL-u⁵⁴.

Siostry obliczanki pracujące w introligatorni aż do początku lat 90. mieszkały w budynku biblioteki, zajmując jedno pomieszczenie. Były to bardzo skromne warunki mieszkaniowe, zwłaszcza w latach 60., gdy zatrudnionych było 7 sióstr. W październiku 1974 r. kolejna obliczanka, s. Lucyna Zdrojkowska, złożyła podanie o przyjęcie do pracy w pracowni introligatorskiej. Zatrudniona od 4 listo-

⁵³ AKUL, RP, AOP, Kogucik Agnieszka, sygn. B-624, Świadekto pracy.

⁵⁴ A.J. KULIGOWSKA, *Praca Sióstr Wynagrodzicielek Najświętszego Oblicza na Katolickim Uniwersytecie Lubelskim w latach 1930-1991*, mps, zbiory własne autorki.

pada 1974 r., bardzo sumiennie wywiązywała się z pracy. W październiku 1979 r. zdała egzaminy czeladnicze, 1 listopada 1980 r. została awansowana przez rektora KUL-u na starszego rzemieślnika⁵⁵.

Tab. 6. Siostry Zgromadzenia Sióstr Wynagrodzicielek Najświętszego Oblicza zatrudnione w intrologatorni KUL w latach 1947-1989

Lp.	Imię i nazwisko	Okres pracy	Stanowisko i funkcja
1.	s. Róża Bolesława Wisińska	1947-1968	kierowniczka intrologatorni
2.	s. Julia Helena Jelinek	1952-1982	intrologatorka
3.	s. Romana Agnieszka Kogucik	1953-1972	intrologatorka
4.	s. Dominika Lucyna Zdrojkowska	1974-1989	intrologatorka
5.	s. Anastazja Helena Jagielska	1963-1975	intrologatorka
6.	s. Karolina Helena Iwanowska	1954-1974	intrologatorka
7.	s. Emilia Władysława Czarnik	1970-1982	intrologatorka
8.	s. Norberta Zofia Głowinkowska	1956-1987	kierowniczka intrologatorni (1968-1986)

Źródło: AKUL, RP, AOP: Głowinkowska Zofia Norberta, sygn. B-1020; Czarnik Władysława Emilia, sygn. B-1824; Iwanowska Helena Karolina, sygn. B-763; Jagielska Helena Anastazja, sygn. B-1537; Zdrojkowska Lucyna Dominika; Kogucik Agnieszka Romana, sygn. B-624; Jelinek Helena Julia, sygn. B-316; Wisińska Bolesława Róża.

Na pewno obecność sióstr na KUL-u narażała je na zainteresowanie służb bezpieczeństwa, które jak w przypadku s. Leokadii Ziujko, salezjanki pracującej w bibliotece, zakończyło się aresztowaniem, osądzeniem i wyrokiem skazującym. Siostra Leokadia przygotowywała do nowego wydania, pod kierunkiem dyrektora biblioteki o. Romualda Gustawa, bibliografię Estreichera⁵⁶. Sprawa s. Leokadii nie dotyczyła bezpośrednio jej pracy w bibliotece uniwersyteckiej, lecz była związana z kolportowaniem odpisu listu biskupów polskich do biskupów niemieckich z okazji zbliżającego się milenium chrztu Polski⁵⁷. Zatrzymanie siostry przez milicję nastąpiło 30 października 1966 r., gdy szła ona do pracy. Przetrzymana była w areszcie w Lublinie i w Chełmie. Rozprawa odbyła się 5 kwietnia 1967 r. przed Sądem Powiatowym w Lublinie. Dwa dni później ogłoszono wyrok z artykułu 24.

⁵⁵ AKUL, RP, AOP, Zdrojkowska Lucyna.

⁵⁶ Z. BAZYLCZUK, *Inspektoriat polska Zgromadzenia Córki Maryi Wspomożycielki w latach 1945-1989*, Lublin 2016, s. 163.

⁵⁷ Archiwum Instytutu Pamięci Narodowej, Oddział w Lublinie, sygn. 75/3, Akta Ministerstwa Sprawiedliwości, Centralny Zarząd Więziennictwa, dotyczące aresztowania i pobytu w więzieniu w Chełmie s. Leokadii Ziujko.

małego kodeksu karnego, skazujący s. Ziujko na 1 rok i 6 miesięcy więzienia za przechowywanie druków zawierających fałszywe wiadomości mogące wyrządzić istotną szkodę interesom państwa. Łącznie w więzieniu w Chełmie i w Krzywańcu przebywała 13 miesięcy. Do pracy na KUL-u już nie wróciła⁵⁸.

Ośrodek Archiwów, Bibliotek i Muzeów Kościelnych powstał na fali wzmożonego zainteresowania losami zbiorów kościelnych ocalałych z pożogi wojennej. Projekt powołania do życia centrum informacji i poradnictwa dla bibliotek kościelnych zrodził się w środowisku bibliotekarzy kościelnych, którzy – zebrani w sierpniu 1955 r. na kursie bibliotekarskim w Lublinie – postulowali utworzenie przy Bibliotece Uniwersyteckiej KUL „ośrodka informacji i pośrednictwa bibliotekarskiego dla bibliotek kościelnych”⁵⁹. Wkrótce inicjatywą tą objęto archiwa kościelne, a w dalszej kolejności także muzea kościelne. Idea ta zyskała aprobatę rektora i Senatu Akademickiego KUL oraz Episkopatu Polski. Na siedzibę tej instytucji wybrano Lublin ze względu na zaplecze naukowe w postaci uniwersytetu i bogatej biblioteki teologicznej. Na wniosek dyrektora Biblioteki Uniwersyteckiej KUL o. dra Romualda Gustawa Senat Akademicki KUL na posiedzeniu 20 grudnia 1956 r. „uchwalił jednomyślnie nowy dział Biblioteki Uniwersyteckiej, mający za zadanie prowadzić centralną ewidencję archiwów i bibliotek kościelnych oraz organizować współpracę między nimi a Biblioteką Uniwersytecką KUL”. Od 1961 r. z agenda tą były związane siostry zakonne. W październiku 1961 r. sekretarką ośrodka została s. Elżbieta Waleria Łukasiewicz, urszulanka Unii Rzymskiej⁶⁰, która pracowała aż do przejścia na emeryturę w 1974 r.⁶¹ Na tym stanowisku zastąpiła ją s. Jadwiga Letycja Wojsław, także urszulanka czarna, która w 1979 r. mimo nalegań i próśb ze strony dyrektora ośrodka ks. prof. Zygmunta Zielińskiego została odwołana przez swoich przełożonych zakonnych z pracy na KUL-u⁶². Kryzys w obsadzie personalnej ośrodka został częściowo zażegnany przez zaan-

⁵⁸ AKUL, RP, AOP, Ziujko Leokadia, sygn. A-868. 3 IV 1996 Sąd Najwyższy w Warszawie z powodu kasacji wniesionej przez ministra sprawiedliwości uniewinnił s. Leokadię od zarzutu oskarżenia.

⁵⁹ Tamże, Kancelaria Rektorska, Pismo uczestników kursu do rektora KUL-u ks. prof. Józefa Iwanickiego, 22 VIII 1955.

⁶⁰ Tamże, RP, AOP, Łukasiewicz Waleria Elżbieta, sygn. B-1419.

⁶¹ Po śmierci s. Łukasiewicz przełożona urszulanek lubelskich napisała do dyrektora Ośrodka ABMK: „Siostra [Łukasiewicz] kochała pracę w Ośrodku ABMK – często o niej mówiła, nawet w ostatnich tygodniach i dniach swej choroby” – cyt. za: M. DĘBOWSKA, *Ośrodek Archiwów, Bibliotek i Muzeów Kościelnych Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II 1956-2006*, Lublin 2006, s. 48.

⁶² Tamże, s. 48-49: „W ciągu blisko 5-letniej pracy Siostra nabyła tak bardzo potrzebnych dla skutecznego działania w Ośrodku kwalifikacji. Nagłe jej odwołanie zmusza do zaangażowania nowej siły bez fachowego przygotowania, a zarazem skazuje Ośrodek praktycznie na długotrwałą beczyn-

gażowanie s. mgr Lucyny Misteckiej, zmartwychwstanki⁶³. Rozwiązanie okazało się krótkotrwałe, gdyż w maju 1980 r. s. Mistecka podczas kapituły generalnej została wybrana do pracy w zarządzie generalnym zgromadzenia i tym samym zrezygnowała z pracy na KUL-u⁶⁴.

Tab. 7. Siostry zatrudnione w Ośrodku Archiwów, Bibliotek i Muzeów Kościelnych oraz redakcji czasopisma ABMK

Lp.	Imię nazwisko siostry	Nazwa zgromadzenia	Okres pracy	Stanowisko i funkcje
1.	Elżbieta Waleria Łukasiewicz	Unia Rzymska Zakonu św. Urszuli	1961-1974	referent, sekretarka
2.	Krystyna Józefa Sobul	Zgromadzenie Sióstr Wspólnej Pracy od Niepokalanej Maryi	1968-1973	referent, administrator czasopisma ABMK
3.	dr Maria Laurencja Jędrzejczak	Zgromadzenie Sióstr Wspólnej Pracy od Niepokalanej Maryi	1973	referent (1973-1981), redaktor (1981-1986), asystent naukowy (1986-1993), administrator i korektor czasopisma ABMK
4.	mgr Letycja Jadwiga Wojsław	Unia Rzymska Zakonu św. Urszuli	1974-1979	referent, sekretarka
5.	dr Lucyna Mistecka	Zgromadzenie Sióstr Zmartwychwstania Pana Naszego Jezusa Chrystusa	1979-1980	referent (X 1979 – III 1980), dokumentalista (III – V 1980), sekretarka

Źródło: AKUL, RP, AOP: Łukasiewicz Elżbieta Waleria, sygn. B-1419; Sobul Krystyna Józefa; Wojsław Jadwiga Letycja, sygn. B-2067; Mistecka Lucyna, sygn. A-1565; Jędrzejczak Maria Laurencja, sygn. A-2044.

Najdłużej pracowała w ośrodku s. Maria Laurencja Jędrzejczak, która pełniła funkcję administratora i korektora czasopisma „Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne”, początkowo nie była jednak pracownikiem etatowym⁶⁵. Na prośbę ks. prof. Stanisława Librowskiego w 1961 r. s. Jędrzejczyk podjęła się korekty materiałów przeznaczonych do druku, w 1964 r. dołączyła do niej s. Krystyna Józefa

ność, dopóki nowa siła nie nabierze odpowiedniej wprawy” (list ks. prof. Zygmunta Zielińskiego do przełożonej prowincjalnej urszulanek Unii Rzymskiej s. Renaty Mazur, 21 VIII 1980).

⁶³ Tamże, s. 49.

⁶⁴ „Zostałam powołana do pracy w radzie generalnej, co pociąga za sobą stały pobyt w Rzymie. Z tego względu proszę o rozwiązanie ze mną umowy o pracę w Ośrodku Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne” – AKUL, RP, AOP, Mistecka Lucyna, sygn. A-1565, List s. L. Misteckiej z 21 V 1980 do Referatu Personalnego KUL.

⁶⁵ Tamże, Jędrzejczak Maria, sygn. A-2044.

Sobul (w 1966 r. przeniosła się do Lublina), która prowadziła prace związane z administracją czasopisma „Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne”. W ośrodku na etatowym stanowisku referenta została zatrudniona w 1968 r., na którym pracowała do przejścia na emeryturę w 1973 r. Jej miejsce zajęła s. Laurencja Jędrzejczak, która przeniosła się do Lublina i jako administrator i korektor czasopisma pracowała do przejścia na emeryturę w 1993 r.⁶⁶

Siostry zatrudnione w administracji uniwersytetu cieszyły się dużym zaufaniem władz i wysoką oceną kompetencji, o czym świadczy między innymi list z grudnia 1973 r. skierowany przez ks. rektora Mieczysława A. Krąpca do s. Konstancy Baranowskiej z prośbą o dalszą pracę s. Barbary Augustyńskiej, urszulanki UR, kierowniczki biura lubelskiego oddziału Towarzystwa Przyjaciół KUL. W odpowiedzi na wątpliwości przełożonych zakonnych co do celowości podejmowania przez siostry pracy administracyjnej, która nie jest w ścisłym rozumieniu realizacją urszulańskiego charyzmatu, ks. rektor wyjaśniał i przekonywał o:

doniosłości pracy s. Barbary, która dzięki swoim zdolnościom oddaje nieocenione usługi Towarzystwu, a tym samym Katolickiemu Uniwersytetowi Lubelskiemu [...] praca s. Barbary ma charakter apostołskiej działalności o poważnym zasięgu, który służy Uczelni, Kościołowi i Zgromadzeniu⁶⁷.

Argumentacja o. Krąpca spotkała się tym razem ze zrozumieniem władz urszulańskich, które stwierdziły, iż:

siostra Barbara mogłaby nie mniej pożytecznie i kompetentnie pracować na polu katechizacji, gdzie jest duże zapotrzebowanie, jednakże w odpowiedzi na bardzo pozytywną ocenę jej działalności dla KUL, celowe i słuszne jest kontynuowanie tej posługi⁶⁸.

Od samego początku istnienia KUL-u prowadzenie stołówek uniwersyteckich powierzono siostrze obliczankom, które zwykle cieszyły się bardzo dobrą opinią. Podkreślano ich zaangażowanie w pracy, oddanie dla instytucji. Szczególną pomoc nosły siostry podczas II wojny światowej. Trudna sytuacja w relacjach zgromadzenia i władz uczelni powstała w 1953 r. Pojawiające się problemy w funk-

⁶⁶ Tamże; M. DĘBOWSKA, *Ośrodek Archiwów, Bibliotek i Muzeów Kościelnych Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II 1956-2006*, s. 53-54.

⁶⁷ AKUL, Kancelaria Rektorska, Korespondencja ze zgromadzeniami zakonnymi, List ks. rektora Mieczysława A. Krąpca z 7 XII 1973 do s. Konstancy Baranowskiej, urszulanki UR, dotyczący zatrudnienia w Towarzystwie Przyjaciół KUL w Lublinie s. Barbary Augustyńskiej.

⁶⁸ Tamże, List m. Konstancy Baranowskiej z 20 XII 1973 do ks. rektora Mieczysława A. Krąpca w sprawie zatrudnienia s. Barbary Augustyńskiej.

cjonowaniu stołówki akademickiej, wynikające z trudności współpracy między siostrami a świeckim kierownictwem stołówki, zmusiły władze uniwersyteckie do podjęcia działań naprawczych. Po przeprowadzeniu kontroli w stołówce akademickiej w listopadzie 1953 r. zauważono brak należytego dozoru, który przyczynia się do generowania strat w stołówce⁶⁹. Wynikiem była decyzja ks. rektora Józefa Iwanickiego rozwiązania umowy z siostrami obliczankami, o czym prorektor ks. Stanisław Płodzień poinformował w poufnym liście przełożoną generalną Wynagrodzicielkę Najświętszego Oblicza⁷⁰. W odpowiedzi przełożona generalna s. Gertruda Sulach wyraziła sprzeciw wobec podjętej decyzji, zauważając, że uwzględnia jedynie korzyści organizacyjne uniwersytetu, nie licząc się zupełnie z dobrem zgromadzenia, wobec którego KUL ma pewne zobowiązania, bowiem zgromadzenie wiernie służyło uniwersytetowi przez przeszło 20 lat, oddając najlepsze swe siły⁷¹. Ostatecznie siostry odeszły z pracy w stołówce KUL-u mimo sprzeciwu władz zakonnych oraz bpa Piotra Kałwy, któremu podlegały, jako zgromadzenie na prawie diecezjalnym⁷². Nie opuściły jednak Lublina i KUL-u – przez długie lata obliczanki pracowały w introligatorni KUL-owskiej, ciesząc się bardzo dobrą opinią i życzliwością władz zarówno Biblioteki Uniwersyteckiej KUL, jak i władz uczelni.

Na stałe w dzieje społeczności akademickiej wpisało się Zgromadzenie Sług Jezusa. Siostry po likwidacji w 1947 r. przez władze komunistyczne prowadzonych przez nie szkół i burs dla dziewcząt, wywłaszczone z budynków przy ul. Chmielnej w Lublinie, szukając dla siebie miejsca, odnalazły je w stołówce akademickiej. Prowadziły tam dział administracyjny i gospodarczy. Droga sióstr Sług Jezusa do konwiktury księży studentów Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego była długa, gdyż pierwsze siostry, które tam podjęły pracę, to siostry z wileńskiej wspólnoty. Sługi Jezusa po opuszczeniu Wileńszczyzny dotarły najpierw do Wrocławia,

⁶⁹ Tamże, Protokół z posiedzenia Komisji Osobowo-Rzeczowej z 25 XI 1953.

⁷⁰ Archiwum Archidiecezjalne Lubelskie, Kuria Biskupia w Lublinie, sygn. DZ IV 3872, List z 30 XI 1953 do przełożonej generalnej Zgromadzenia Sióstr Zwiastunek Wynagrodzenia, czyli Misjonarek Przenajświętszego Oblicza.

⁷¹ Tamże, List przełożonej generalnej Gertrudy Sulach z 6 XII 1953 do wicerektora KUL-u ks. dra Stanisława Płodziana.

⁷² Tamże, List bpa Piotra Kałwy do przełożonej generalnej sióstr Misjonarek Przenajświętszego Oblicza, bez daty [1954]: „Z prawdziwym żalem donoszę, że w sprawie Sióstr Pracujących dotąd na KUL nie udało się cofnąć powziętej przez władze uniwersyteckie decyzji. I ja to widzę jako krzywdę moralną i materialną, jaka spotkała Zgromadzenie przez usunięcie sióstr ze stołówki uniwersyteckiej. [...] Niechże te słowa współczucia i żalu, jakie na ręce Przełożonej Generalnej przesyłam, będą obroną sławy i dobrego imienia Zgromadzenia, którym Matka przewodzi, a zarazem świadectwem pracy dla sióstr usuniętych ze stołówki uniwersyteckiej”.

skąd zostały usunięte przez władze komunistyczne z domu przy ul. Stawowej 24, w 1955 r. na prośbę ówczesnego rektora ks. Józefa Iwanickiego podjęły pracę w konwikcie. Przyjmując tę propozycję, na długie lata złączyły się z uczelnią⁷³.

Kiedy mówimy o domu akademickim dla dziewcząt na Poczekajce, trudno byłoby nie łączyć go z obecnością sióstr urszulanek, podobnie jak domu studenckiego w Krężnicy Jarej z obecnością sióstr szarytek. W 1948 r. zorganizowano Żeński Dom Akademicki w Konstancynowie. W 1950 r. umieszczono część studentek w domu profesorskim oraz u sióstr szarytek w Krężnicy Jarej. W 1951 r. z inicjatywy rektora Antoniego Słomkowskiego rozpoczęto budowę nowego domu na Poczekajce. W 1952 r. powstał blok A, a w następnym roku blok B, jesienią 1953 r. zamieszkało tu około 200 studentek. Administrację całego ośrodka ówczesny rektor ks. Józef Iwanicki powierzył siostronom urszulankom Serca Jezusa Konającego. Pierwszą kierowniczką została s. Janina (Józefa Stanisława) Łubieńska. W 1954 r. przybyło na Poczekajkę jeszcze kilka sióstr, które objęły pracę w gospodarstwie przystołówkowym. Ośrodek stale się rozrastał, powstała więc konieczność podziału pracy. W 1956 r. obowiązki kierowniczkę objęła s. Teresa Sułowska, natomiast s. Łubieńska przejęła administrację nad gospodarstwem. W 1957 r. nową kierowniczką akademika została s. Stanisława Górka, która jako lekarka zadbała przede wszystkim o wykończenie urządzeń sanitarnych. W lutym 1964 r. na Poczekajce wyremontowano mały domek w ogrodzie, gdzie zamieszkało około 20 zakonnic studentek z różnych zgromadzeń⁷⁴. Prymas Wyszyński, interesując się życiem uniwersytetu i jego studentów, podczas wizyt w Lublinie odwiedzał także siostry i ich podopieczne w domach studenckich, odnotowując te spotkania. Między innymi w listopadzie 1957 r. zapisał: „wstępuję do Konstancynowa, by zwiedzić domy akademickie KUL, w których mieszka 300ademiczek. Zarząd prowadzą urszulanki szare. W domu jest czysto, ale wygląd młodzieży skromny i biedny”⁷⁵. Prymas podkreślał dobrą atmosferę panującą w domach studenckich kierowanych przez siostry urszulanki⁷⁶.

Siostry podejmujące pracę w domach akademickich pozostawały pod „czujnym” okiem nie tylko władz kościelnych i uniwersyteckich, ale także funkcjonariuszy Służb Bezpieczeństwa, którzy do swoich zwierzchników raportowali:

⁷³ „Stałyimi mieszkankami konwiktu są siostry Sługi Jezusa, które obsługują biuro, portiernie czynne 16 godzin na dobę, stołówkę studencką i profesorską, kaplicę konwiktorską oraz kuchnię” – *Księga pamiątkowa w 75-lecie Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego*, s. 763.

⁷⁴ *Księga jubileuszowa 50-lecia Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego*, s. 326.

⁷⁵ AAW, Sekretariat Prymasa Polski, Stefan Wyszyński, *Pro memoria*, zapis z 11 XI 1957.

⁷⁶ „W świetlicy pozwolono sobie na śpiewy, pełne humoru i miejscowego folkloru. Hymn domowy buńczucznie zapowiadała: «Nie damy się świętym rytom, ani Urszulankom ani Jezuitom»” – tamże.

SS Urszulanki Szare prowadzą żeński akademik, który w lubelskich warunkach stanowi dość hermetyczne środowisko, stwarzające tym samym możliwość istotnego oddziaływania wychowawczego na mieszkającą tam młodzież⁷⁷.

Oddanie w posłudze wychowawczej, kompetencje i życzliwość sióstr urszulanek wobec studiującej młodzieży sprawiła, że na stałe wpisały się one w historię domów studenckich na Poczekajce, a ich misja wciąż trwa.

Dom akademicki przy ul. Chopina 27 rozpoczął działalność jesienią 1949 r. Początkowo kierownictwo domu sprawowały studentki, od 1962 r. na wniosek ks. rektora Mariana Rechowicza opiekę nad placówką powierzono szarym urszulankom⁷⁸.

W Krężnicy Jarej w 1950 r. władze KUL-u wydzierżawiły dom od sióstr szarytek, przeznaczając go na akademik dla studentek, i zatrudniły je w placówce, powierzając zarządzanie domem. Zakonnice z pomocą świeckich pracowników prowadziły stołówkę dla studentów, obsługiwały magazyn żywnościowy oraz zajmowały się intendenturą⁷⁹.

Obecność sióstr na KUL-u miała swoje przełożenie na kształtowanie się elity zakonnej, gdyż wiele sióstr absolwentek KUL-u podejmowało obowiązki przełożonych generalnych i prowincjalnych. Na tym etapie badań trudno to ukazać w punktach procentowych, które ilustrowałyby skalę zjawiska. Obecność sióstr była inspirująca także dla samych zgromadzeń. KUL był dla zakonnice ważnym ośrodkiem naukowym, świadczy o tym liczna w okresie PRL obecność przełożonych wyższych na inauguracji roku akademickiego, a także kierowane do rektora zaproszenia do udziału w jubileuszowych uroczystościach zakonnych⁸⁰.

Katolicki Uniwersytet Lubelski był dla żeńskich wspólnot zakonnych ważnym ośrodkiem naukowym, gdzie zakonnice mogły zdobywać wykształcenie, stopnie i tytuły naukowe. Siostry zakonne wpisały się w dzieje społeczności akademickiej KUL-u, który też kształtował historię życia nie tylko swoich absolwentek w habitach, ale całych wspólnot zakonnych.

⁷⁷ Archiwum Instytutu Pamięci Narodowej w Warszawie, Biuro Udostępniania, sygn. 0236/394, Notatka służbowa SB dotycząca inwigilacji żeńskich zakonów.

⁷⁸ AKUL, Kancelaria Rektorska, Inauguracja roku akademickiego 1961/62.

⁷⁹ Tamże, Komisja Kontrolna, sygn. brak, Dom akademicki w Krężnicy Jarej, Protokół z kontroli stołówki akademickiej w Krężnicy Jarej, 31 I 1956.

⁸⁰ Tamże, Korespondencja ze zgromadzeniami zakonnymi, List z VI 1970 przełożonej generalnej Zgromadzenia Sióstr Loretanek informujący o złotym jubileuszu zgromadzenia.

BIBLIOGRAFIA

ŹRÓDŁA ARCHIWALNE

- ARCHIWUM ARCHIDIECEZJALNE LUBELSKIE
Kuria Biskupia w Lublinie, Katolicki Uniwersytet Lubelski 1944-1989
- ARCHIWUM ARCHIDIECEZJALNE WARSZAWSKIE
Sekretariat Prymasa Polski
- ARCHIWUM INSTYTUTU PAMIĘCI NARODOWEJ, ODDZIAŁ W LUBLINIE
Akta Ministerstwa Sprawiedliwości, Centralny Zarząd Więziennictwa
- ARCHIWUM INSTYTUTU PAMIĘCI NARODOWEJ W WARSZAWIE, BIURO UDOSTĘPNIANIA
sygn. 0236/394
- ARCHIWUM UNIWERSYTECKIE KATOLICKIEGO UNIWERSYTETU LUBELSKIEGO
Referat Personalny, Akta osobowe pracowników
Kancelaria Rektorska, Korespondencja ze zgromadzeniami zakonnymi 1963-1981
- ARCHIWUM ZGROMADZENIA CÓREK MARYI NIEPOKALANEJ
Wydział Spraw Zakonnych

KSIĄŻKI I ARTYKUŁY

- BAZYLCZUK Z., *Inspektorja polska Zgromadzenia Córek Maryi Wspomożycielki w latach 1945-1989*, Lublin 2016.
- DĘBOWSKA K., *Historia współpracy międzyzakonnej*, w: *Historia peritus. Księga jubileuszowa profesora Jerzego Kłoczowskiego*, cz. 2, red. H. Gapski, Lublin 1998.
- DĘBOWSKA M., *Ośrodek Archiwów, Bibliotek i Muzeów Kościelnych Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II 1956-2006*, Lublin 2006.
- Ecclesia cultura potestas. Studia z dziejów kultury i społeczeństwa. Księga ofiarowana Siostrze Profesor Urszuli Borkowskiej OSU*, red. P. Kras, A. Januszek, A. Nalewajek, W. Polak, Kraków 2006.
- Filozofia o religii. Prace dedykowane Siostrze Profesor Zofii Józefie Zdybickiej*, red. W. Dłubacz, Lublin 2009.
- HATKO H., *Okoliczności powstania Biura Historycznego przy Wydziale Spraw Zakonnych*, w: *Historia peritus. Księga jubileuszowa profesora Jerzego Kłoczowskiego*, cz. 2, red. H. Gapski, Lublin 1998.
- JĘDRAK B., *Studenci filologii polskiej Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego w latach 1954-1965. Problematyka rekrutacji*, Lublin 2000, praca magisterska, mps w AKUL.
- KLECZAJ J., PURTA C., *Z książką w rękę. Halina Irena Szumil – pracownik Biblioteki Uniwersyteckiej KUL*, Lublin 2018.
- Księga jubileuszowa 50-lecia Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego*, red. S. Kunowski i in., Lublin 1969.
- Księga pamiątkowa w 75-lecie Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego. Wkład w kulturę polską w latach 1968-1993*, red. M. Rusecki, Lublin 1994.
- Peregrinatio ad veritatem. Studia ofiarowane profesor Aleksandrze Witkowskiej OSU z okazji 40-lecia pracy naukowej*, red. U. Borkowska i in., Lublin 2004.
- STANEK P., *Studenci Sekcji Pedagogiki Wydziału Nauk Społecznych Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego w latach 1981-1988. Rekrutacja i przebieg studiów*. Lublin 2004, praca magisterska, mps w AKUL.
- SUŁOWSKA T., *O początkach współpracy międzyzakonnej*, w: *Historia peritus. Księga jubileuszowa profesora Jerzego Kłoczowskiego*, cz. 2, red. H. Gapski, Lublin 1998.

OBECNOŚĆ SIÓSTR ZAKONNYCH
W ŻYCIU KATOLICKIEGO UNIWERSYTETU LUBELSKIEGO
W LATACH 1945-1989

Streszczenie

W historię Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego i w jego misję od samego początku była wpisana obecność sióstr zakonnych, które tworząc środowisko akademickie, były: studentkami, nauczycielami akademickimi, pracownikami naukowymi, bibliotekarkami, pracownikami administracji różnych agend uniwersytetu, między innymi: rektoratu, domu księży studentów, żeńskiego domu akademickiego, a także Towarzystwa Naukowego KUL oraz Towarzystwa Przyjaciół KUL.

Władze PRL od początku lat 50. zamknęły siostronom zakonnym możliwość kształcenia się w szkołach państwowych. Dotyczyło to zarówno szkół średnich, jak i wyższych. Z tego względu przez długie lata Katolicki Uniwersytet Lubelski obok Akademii Teologii Katolickiej był jedyną wyższą uczelnią, gdzie zakonnice mogły studiować.

Obecność sióstr zakonnych na Katolickim Uniwersytecie Lubelskim miała swoje przełożenie na kształtowanie się elity zakonnej, gdyż wiele sióstr absolwentek KUL-u podejmowało obowiązki przełożonych generalnych i prowincjalnych. Uniwersytet ten był dla żeńskich wspólnot zakonnych ważnym ośrodkiem naukowym, gdzie zakonnice mogły zdobywać wykształcenie i uzyskiwać stopnie i tytuły naukowe. Zakonnice na stałe wpisały się w historię społeczności akademickiej KUL-u, który z kolei kształtował historię życia nie tylko swoich absolwentek w habitach, ale także całych wspólnot zakonnych.

Słowa kluczowe: Kościół; zakony; zakonnice; KUL.

PRESENCE OF SISTERHOODS IN THE LIFE
OF THE CATHOLIC UNIVERSITY OF LUBLIN
IN THE YEARS 1945-1989

Summary

The presence of nuns in the Catholic University of Lublin (KUL) and its mission was written into its history since the very beginning, who while creating academic environment were students, academic teachers, research workers, librarians as well as university administration employees and its various agendas, including the rector's office, priests' dormitory, female dormitory as well as the Scientific Society of KUL and Society of KUL Friends.

Since the beginning of the 1950s, authorities of the Polish People's Republic prevented the nuns' possibility to study in state schools, and this concerned both secondary schools and colleges. For this reason, the Catholic University of Lublin, apart from the Academy of Catholic Theology, for many years became the only institution of higher education where nuns could study.

The presence of nuns at the Catholic University of Lublin translated into a formation of the conventual elite, since many nuns who graduated from KUL assumed the duties of general and provincial superiors. The Catholic University of Lublin was an important scientific centre for sisterhood communities, where nuns not only could acquire education but also academic degrees and titles. The nuns have become the history and academic community of KUL for good, shaping the history of life not only of its graduates in habits, but also of entire religious communities.

Key words: the Church; congregations; nuns; KUL.

